

Sygn. akt: III AUa 1866/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 października 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Maria Padarewska - Hajn (spr.)

Sędziowie: SSA Anna Szczepaniak-Cicha

SSA Iwona Szybka

Protokolant: st.sekr.sądowy Kamila Tomasik

po rozpoznaniu w dniu 15 października 2013 r. w Łodzi

sprawy **J. S. (1)**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddziałowi w Ł.**

o emeryturę,

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 17 lipca 2013 r., sygn. akt: VIII U 409/13,

1. **oddala apelację;**

2. **zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w Ł. na rzecz J. S. (1) kwotę 120 (sto dwadzieścia) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za II instancję.**

Sygn. akt: III Aua 1866/13

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Ł. decyzją z dnia 4 lipca 2011 r., na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz U z 2009 r. Nr 153 poz. 1227 ze zm.) oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 roku w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz u Nr 8 poz. 43) , odmówił J. S. (1) prawa do emerytury, z uwagi na brak wymaganego 15 –letniego okresu pracy w szczególnych warunkach.

Organ rentowy nie uwzględnił do okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach okresu zatrudnienia wnioskodawcy w (...) Fabryce (...) w Ł. od 1 września 1966 r. do 20 października 1971 r. i od 12 listopada 1973 r. do 5 lutego 1992 r. na stanowisku frezera , podstawie zastępczej dokumentacji. Wymienione w angażach stanowiska: frezera i operatora centrum obróbczego nie są wymienione w załączniku nr 4 do Zarządzenia Nr 3 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego z dnia 30 marca 1985 r. Ponadto organ rentowy wskazał, że świadectwo wykonywania prac w szczególnych warunkach z okresu zatrudnienia od 1 września 1966 r. do 5 lutego 1992 r. w (...) Fabryce (...) zostało wystawione przez archiwum, które nie posiada uprawnień do wystawiania w/w świadectw.

W odwołaniu od powyższej decyzji, J. S. (1) wniósł o zmianę zaskarżonej decyzji i przyznanie prawa do wcześniejszej emerytury. Odwołujący wskazał, że w momencie rozwiązania umowy o pracę nie uzyskał świadectwa pracy wystawionego przez zakład pracy (...) zawierającego informacje o pracy w warunkach szczególnych. Po likwidacji zakładu dokumentacja trafiła do archiwum zakładowego i stamtąd w 1999 r. otrzymał świadectwo wykonywania prac w warunkach szczególnych.

Sąd Okręgowy w Łodzi wyrokiem z dnia 12 stycznia 2012 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury od 4 lipca 2011 r.

W wyniku apelacji organu rentowego Sąd Apelacyjny w Łodzi wyrokiem z dnia 10 stycznia 2013 r. w sprawie III Aua 611/12 uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania w celu ustalenia charakteru wykonywanej przez wnioskodawcę pracy w spornym okresie.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy w Łodzi po przeprowadzeniu dowodu z zeznań świadka K. K., dowodu z zeznań wnioskodawcy oraz akt emerytalnych współpracownika odwołującego się ze spornego okresu R. J. i akt osobowych odwołującego się z tytułu zatrudnienia w w/w okresie, wyrokiem z dnia 17 lipca 2013 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał J. S. (2) prawo do emerytury od 4 lipca 2011 r. i ustalił następujący stan faktyczny: J. S. (1) urodził się (...), w dniu 15 czerwca 2011 r. złożył wniosek o emeryturę. Udokumentował ponad 25 lat ogólnego stażu pracy (łącznie 32 lata, 2 miesiące i 28 dni) i nie pozostaje w zatrudnieniu.

J. S. (1) był zatrudniony w okresie od 1 września 1966 r. do 5 lutego 1992 r. w (...) Fabryce (...) w Ł. i w okresie od 1 sierpnia 1969 r. do 20 października 1971 r. i od 12 listopada 1973 r. do 5 lutego 1992 r. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, gdzie wykonywał pracę - wybijanie, oczyszczanie i wykonywanie odlewów na stanowisku frezera.

Wnioskodawca otrzymał wystawione w dniu 3 listopada 1999 r. przez Archiwum Zakładowe świadectwo wykonywania pracy w szczególnych warunkach, z którego wynika iż w spornych okresach wykonywał stale i w pełnym wymiarze pracę polegającą na wybijaniu, oczyszczaniu i wykańczaniu odlewów na stanowisku frezera wymienioną w wykazie A dział III poz. 23 pkt. 8 załącznika do Zarządzenia Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego z dnia 30 marca 1985 r. w sprawie stanowisk na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach.

Przedmiotowy zakład pracy wystawił wnioskodawcy w dniu 5 lutego 1992 r. świadectwo pracy ogólne z którego wynika iż w okresie zatrudnienia w

(...) wykonywał prace: 3 lata nauki zawodu – uczeń frezer, frezer –stażysta oraz frezer. Zakład ten nie wystawił wnioskodawcy świadectwa pracy w szczególnych warunkach.

Naukę zawodu wnioskodawca rozpoczął w dniu 1 września 1966 r. na podstawie umowy o naukę zawodu, którą zawarł z zakładem pracy i miała ona trwać 3 lata.

W okresie od 1 sierpnia 1969 r. do 1 sierpnia 1970 r. wnioskodawca pracował w w/w zakładzie jako stażysta – frezer. Prace na stanowisku frezera na oddziale mechanicznym rozpoczął od września 1970 r. i wykonywał ją do 31 stycznia 1986 r.

W. pracował przy frezarce. Jego praca polegała na frezowaniu odlewów żeliwnych: korpusów, podstaw, skrzynek napędowych. Obróbce żeliwa przy maszynach zajmowała wnioskodawcy 95 % czasu pracy. Z odlewni do oddziału mechanicznego przychodziły odlewy żeliwne przy których wnioskodawca musiał wykonać bazę do innych czynności obróbkowych. W tym celu oczyszczał odlew na stole obróbkowym za pomocą młotka a potem frezował – dokonując obróbki płaszczyzn odlewu. Po powrocie elementu żeliwnego z wyważania wnioskodawca ponownie dokonywał frezowania tego odlewu.

W. powyższe prace wykonywał w pełnym wymiarze czasu pracy w systemie dwuzmianowym. Zmiennikami i współpracownikami wnioskodawcy z tego okresu byli świadek P. K. i R. J..

W miejscu pracy panowało bardzo silne zapylenie, unosiły się opiłki żeliwa, frezerki emitowały hałas była wysoka temperatura.

W trakcie spornego zatrudnienia wnioskodawca odbył zasadniczą służbę wojskową od 25 października 1971 r do 17 października 1973 r a po jej zakończeniu w ustawowym terminie 30 dni tj. z dniem 12 listopada 1973 r podjął pracę w przedmiotowym zakładzie pracy na tym samym stanowisku co przed służbą .

Z dniem 1 lutego 1986 r wnioskodawca podjął czynności przyuczania do pracy w Centrum Obróbczym i w okresie do 30 kwietnia 1986 r otrzymał wynagrodzenie jak za urlop wypoczynkowy a następnie do końca zatrudnienia w w/w zakładzie pracował na stanowisku operatora centrum obróbczego na wydziale mechanicznym.

Zmiennik wnioskodawcy, nieżyjący obecnie R. J. otrzymał świadectwo pracy w szczególnych warunkach, wystawione przez przedmiotowy zakład pracy na okres swojego zatrudnienia od 21 lipca 1964 r do 23 listopada 1987 r z tytułu wykonywania stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, pracy polegającej na wybijaniu, oczyszczaniu i wykańczaniu odlewów na stanowisku operatora maszyn do obróbki wiórowej odlewów żeliwnych, wymienione w wykazie A dział III poz. 23 pkt. 3 załącznika do Zarządzenia Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego.

Decyzją z dnia 5 lutego 1996 r organ rentowy przyznał R. J. (2) prawo do emerytury w obniżonym wieku , zaliczając do pracy w szczególnych warunkach, okres zatrudnienia na stanowisku frezera w

(...).

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd uznał, iż wnioskodawca spełnia przesłankę 15 lat pracy w szczególnych warunkach w okresie zatrudnienia w P.-M. na stanowisku frezera od 9 września 1970 r. do 31 stycznia 1986 r., którą to pracę uznał za pracę wykonywaną w szczególnych warunkach jako wymienioną w: rozporządzeniu z 7 lutego 1983r wykaz A dział III poz. 23, w załączniku do Zarządzenia Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego wykaz A dział III poz. 23 pkt. 3 oraz w załączniku do Zarządzenia Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego z dnia 7 lipca 1987 r – wykaz A dział III poz. 23 pkt. 8 –jako prace wykonywana przy wybijaniu, oczyszczaniu i wykańczaniu odlewów na stanowisku operator maszyn do obróbki wiórowej odlewów żeliwnych.

Natomiast zaliczenie powyższego okresu wraz z okresem odbywania zasadniczej służby wojskowej do pracy w szczególnych warunkach, powoduje zdaniem Sądu spełnienie przez wnioskodawcę wszystkich przesłanek do oryzyznania mu emerytury w obniżonym wieku od 4 lipca 2011 r tj. od daty ukonczebnia wymaganego wieku.

Powyższy wyrok zaskarżył apelacją organ rentowy, wnosząc zmianę wyroku i oddalenie odwołania ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpatrzenia zarzucając:

1. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 184 ustawy z dnia 25.06.1999r. o emeryturach i rentach Z FUS (t. jedn. Dz. U, z 2009 r., nr 153. poz. 1227) poprzez niewłaściwe jego zastosowanie i ustalenie, że ubezpieczony spełnia warunki do nabycia prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych z uwagi na posiadanie 15 letniego okresu pracy w warunkach szczególnych , podczas gdy ubezpieczony wykazał okresy zatrudnienia w tychże warunkach w ilości poniżej 15 lat;
2. naruszenie prawa procesowego tj. art. 233 k.p.c. polegające na wydaniu wyroku bez wyjaśnienia wszystkich okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

W uzasadnieniu swego stanowiska strona skarżąca wskazała, iż analiza wykazu resortu hutnictwa i przemysłu maszynowego nie daje podstawy do przyjęcia zajmowanych przez wnioskodawcę stanowisk do pracy w szczególnych warunkach. Praca wnioskodawcy nie odbywała się w odlewni staliwa, żeliwa czy metali nieżeliwnych i rur (por. dział III, poz. 23 pkt 8 wykazu A stanowiącego załącznik Nr 4 zarządzenia Nr 3 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego z dnia 30.03.1985r. - wybijanie, oczyszczanie i wykańczanie odlewów), a tylko taką można przypisać do

niniejszej pozycji. W przedmiotowym resorcie stanowisko frezera nie jest wymienione w powołanym dziale i opisane warunki pracy wnioskodawcy w hałasie i zapyleniu nie mają znaczenia. W powołanym przez Sąd w uzasadnieniu rozstrzygnięcia, wykazie dla przemysłu lekkiego i chemicznego, który w tym przypadku nie ma zastosowania z uwagi na przyporządkowanie stanowisk pracy w przedmiotowym zakładzie pracy innemu resortowi - stanowisko z pkt 8 pozycji 23 działu III, dotyczy tylko prac wykonywanych w odlewniach żeliwa.

Zdaniem organu rentowego Sąd I instancji ponownie z pominięciem przepisów rozporządzenia dowolnie powiązał pracę wnioskodawcy, która nie była praca w odlewni żeliwa ze stanowiskami wymienionymi w przepisach branżowych.

Organ skarżący podniósł, iż aby można było zaliczyć pracę wnioskodawcy do pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, to jego stanowisko pracy powinno być wymienione w wykazie A załącznika do Zarządzenia Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego w dziale XIV –prace różne a tam stanowisko pracy wnioskodawcy nie jest wymienione.

Natomiast w zakresie przyznania R. J. emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach organ rentowy podniósł, iż okoliczność ta nie może być przesądzająca w niniejszej sprawie, gdyż błędne ustalenie w jego sprawie nie może wrunować błędnemu ustaleniu a w sprawie niniejszej.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Zgodnie z treścią art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy osiągnęli:

- 1) okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat - dla kobiet i 65 lat – dla mężczyzn oraz,
- 2) okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn.

Emerytura przysługuje pod warunkiem nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego oraz rozwiązania stosunku pracy - w przypadku ubezpieczonego będącego pracownikiem.

Stosownie do art. 32 ust. 1 powołanej ustawy, ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., będącym pracownikami zatrudnionymi w szczególnych warunkach, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27 pkt 1. Ustęp 2 tego przepisu stanowi natomiast, że dla celów ustalenia uprawnień, o których mowa w ust. 1, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych. Ustęp 4 cytowanego przepisu stanowi, że wiek emerytalny, o którym mowa w ustępie 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ustępie 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych. Przywołane przepisy dotychczasowe to rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U, z 1983 r. Nr 8, poz.43 z późn zm.). W myśl § 2 tego rozporządzenia, okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Okresy pracy stwierdza zakład pracy, na podstawie posiadanej dokumentacji, w świadectwie wykonywania prac w szczególnych warunkach, wystawionym według wzoru stanowiącego załącznik do przepisów wydanych na podstawie § 1 ustęp 2 rozporządzenia, lub w świadectwie pracy. W § 3 ustawodawca wskazał, że za okres zatrudnienia wymagany do uzyskania emerytury, zwany „wymaganym okresem zatrudnienia” uważa się okres wynoszący 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, liczony łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczanymi do okresów zatrudnienia. Z kolei § 4 tego

rozporządzenia stanowi, że pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie „A”, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn,
- 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Przedmiotem sporu w niniejszej sprawie jest możliwość zaliczenia pracy jaką wykonywał wnioskodawca w całym okresie swojego zatrudnienia z wyłączeniem nauki zawodu w (...) Fabryce (...)

(...) na stanowisku frezera, do pracy wykonywanej w szczególnych warunkach.

Zakwalifikowanie pracy na stanowisku frezera do pracy w szczególnych warunkach budzi szereg wątpliwości w orzecznictwie sądowym.

W niniejszej sprawie jak słusznie uznał Sąd I instancji wnioskodawca był zatrudniony w zakładzie pracy podlegającym pod przemysł ciężki-metalowy.

Uzasadnione jest stanowisko Sądu I instancji, iż przy kwalifikacji takiej pracy zastosowanie mają przede wszystkim w świetle utrwalonego orzecznictwa sądowego przepisy powołanego rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. oraz uzupełniająco w zakresie pomocniczym dwa przepisy resortowe –Zarządzenie Ministra Hutnictwa i Przemysłu Metalowego oraz Zarządzenie Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego.

We wszystkich wyżej wymienionych przepisach jest podana jako praca w szczególnych warunkach praca wykonywana przy wybijaniu, oczyszczaniu i wykańczaniu odlewów . Wszystkie wyżej wymienione przepisy mają tę samą numerację odnośnie kwalifikacji tej pracy - wykaz A dział III poz. 23.

Przepis resortowy jakim jest zarządzenie Ministra Hutnictwa i Przemysłu Metalowego uzupełnia wykaz z rozporządzenia w tym sensie, iż uszczegółowia taką pracę, jako pracę wykonywaną na stanowisku operatora maszyn do obróbki wiórowej odlewów żeliwnych –wykaz A dział III poz. 23 pkt 3.

Taką pracę na stanowisku w/w operatora zaliczył do pracy w szczególnych warunkach w/w zakład pracy wystawiając świadectwo pracy w szczególnych warunkach zmiennikowi wnioskodawcy R. J.. Natomiast organ rentowy w oparciu o to świadectwo pracy zaliczył mu prace w w/w zakładzie do pracy w szczególnych warunkach i przyznał prawo do emerytury w obniżonym wieku.

Przeprowadzony przez Sąd I instancji dowód z akt rentowych R. J. pozostaje zatem nie bez znaczenia dla oceny charakteru pracy wnioskodawcy, który jak wynika z zeznań świadka P. K. wykonywał taką samą pracę jak R. J..

Nie można podzielić stanowiska organu rentowego zawartego w apelacji, iż przyznanie przez ten organ emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach R. J. było błędne w sytuacji, gdy obecnie R. J. nie żyje, nie można zatem dokonać weryfikacji tej decyzji a jej błędny charakter strona skarżąca wywodzi jedynie z braku jej zdaniem przesłanki pracy w szczególnych warunkach po stronie wnioskodawcy.

Natomiast z treści apelacji wynika, iż strona skarżąca nie kwestionuje obecnie samego charakteru pracy wnioskodawcy jako pracy wykonywanej w szczególnych warunkach z uwagi na jej szkodliwość a jedynie możliwość zakwalifikowania jej jako takiej pracy w świetle przepisów rozporządzenia oraz zarządzenia Ministra Hutnictwa i Przemysłu Metalowego, co w konsekwencji z powodu braku możliwości takiej kwalifikacji nie pozwala zdaniem organu rentowego na uwzględnienie roszczenia wnioskodawcy. Kluczowe znaczenie w takiej sytuacji organ rentowy przypisuje niemożliwości zakwalifikowania tej pracy jako pracy wykonywanej w odlewni.

Z analizy postępowania sądowego wynika, iż organ rentowy w trakcie dwukrotnego postępowania sądowego nie przeprowadził żadnych dowodów wskazujących na to, że nie była to praca wykonywana w odlewni, natomiast swoje

stanowisko zawarte w apelacji oparł jedynie na analizie samego brzmienia w/w przepisów , które zaliczają prace na stanowisku wnioskodawcy do pracy w szczególnych warunkach ale wykonywanych tylko w odlewniach staliwa i żeliwa.

Z zeznań świadka P. K. wynika, że wnioskodawca wraz ze świadkiem na wydziale mechanicznym dokonywali obróbki maszynowej odlewów żeliwnych przywożonych z odlewni. A zatem praca wnioskodawcy była ściśle sprzężona z pracą odlewni a stanowisko jego pracy było umiejscowione na wydziale mechanicznym. Z treści działu III rozporządzenia wynika, iż praca na odlewni obejmowała przygotowanie mas formierskich, obsługę żeliwiaków oraz pracę jaką wykonywał wnioskodawca czyli prace przy wybijaniu , oczyszczaniu i wykańczaniu odlewów. Wszystkie trzy rodzaje prac w rozporządzeniu składają się na pracę w odlewni staliwa i żeliwa .

A zatem z samej analizy brzmienia przepisu rozporządzenia wynika jednoznacznie, iż praca wnioskodawcy jest zaliczana do pracy w odlewni staliwa i żeliwa. Podobnie w załączniku do Zarządzenia Ministra Przemysłu Hutniczego, praca wnioskodawcy określona w nim pod poz. 23 pkt 3 mieści się w dziale odlewnia staliwa i żeliwa, który to dział obejmuje pod poz. 21 przygotowanie mas formierskich, poz. 22 obsługę żeliwiaków a pod poz. 23 wybijanie i oczyszczanie odlewów i ich wykańczanie. A zatem praca wnioskodawcy w świetle tego przepisu resortowego jest również kwalifikowana jako praca wykonywana w odlewni.

A zatem analiza zebranych w sprawie dowodów w świetle powołanych przepisów wskazuje na nie trafność stanowiska strony skarżącej zawartego w apelacji, iż Sąd I instancji ponownie z naruszeniem przepisów rozporządzenia i branżowych dowolnie zakwalifikował pracę wnioskodawcy jako pracę wykonywaną w szczególnych warunkach.

Z tych wszystkich względów dzieląc stanowisko Sądu I instancji, którego szczegółowe ustalenia i prawidłowa ocena dowodów, bez przekroczenia zasady swobodnej ich oceny wyrażonej w art., 233 § 1 kpc, wykazały ich wnioskodawca spełnia wszystkie przesłanki do przyznania mu świadczenia emerytalnego w świetle art. 184 w zw. z art. 32 ustawy emerytalnej i nie podzielając zarzutów apelacji i uznając ją za bezzasadną orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 385 kpc.

O kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 98 § 1 kpc w zw. z § 13 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2002 r. Nr 163 poz. 1348 ze zm.).